

Nüşabə Mirzə qızı ƏBDÜLRƏHİMOVA

Azərbaycan Dillər Universiteti, İngilis dilinin üslubiyyatı kafedrasının baş müəllimi,
Bakı, Azərbaycan

E-mail: nushaba.abdulrahimova@adu.edu.az

MULTİMODAL RƏQƏMSAL RESURLAR VƏ İNGİLİS DİLİ DƏRSLƏRİNDƏ DİSKURS BACARIQLARININ İNKİŞAFI: EKSPERİMENTAL TƏDQİQAT

Xülasə

Məqalədə ali təhsil müəssisələrinin ingilis dili fakültələrində tələbələrin diskurs bacarıqlarının təkmilləşdirilməsi üçün multimodal rəqəmsal tətbiqlərin səmərəliliyi və təcrübi nəticələri təhlil olunur. Araşdırmada xüsusilə, "English Listening and Speaking" (Moteex) və "Readable" (Playlingo LTD) tətbiqlərinin tələbələrin oxu, yazı, dinləmə və danışmaq qabiliyyətlərinə təsiri əks olunur. Bu məqsədlə, tədqiqatın əprobasiyasında Azərbaycan Dillər Universitetinin təcrübi və nəzarət qruplarına bölünmüş ikinci kurs tələbələri iştirak etmişdirlər. Nəticələr göstərir ki, audio-vizual və interaktiv elementlərin köməyi ilə təcrübi qrupların xüsusilə, koqeziya, koherensiya, kommunikativ axıcılıq, anlama və düzgün ünsiyyət bacarıqları əhəmiyyətli dərəcədə irəliləmişdir. Bu sahədə aparılan tədqiqatlar göstərir ki, multimodal İKT vasitələri və rəqəmsal tətbiqlər vasitəsilə tətbiq olunan metodlar korpus əsaslı yanaşmalar məzmununda diskurs bacarıqlarına nəzərəcərpəcəq dərəcədə təsir edir. Bu baxımdan, araşdırmamız diskurs səriştəsinin müasir rəqəmsal alətlər fonunda həm nəzəri, həm də təcrübi təhlillərini əks etdirəcək.

Açar sözlər: diskurs səriştəsi, multimodal əsaslarla öyrənmə, rəqəmsal tətbiqlər, texnologiya əsaslı dil öyrənilməsi, korpus əsaslı yanaşmalar.

UOT: 811.111:37

DOI: <https://doi.org/10.54414/SJCR3830>

Giriş

İnformasiya və kommunikasiya texnologiyalarının (İKT) ingilis dilinin tədrisi (ELT) prosesində tətbiqi xarici dilin (L2) öyrənilməsi mühitini əsaslı şəkildə dəyişmişdir. Bu dəyişiklik multimodal vasitələrlə diskurs səriştəsinin (kontekstə uyğun ünsiyyət qurma, interpretasiya etmə və ünsiyyət saxlama qabiliyyətinin) inkişafına dair genişmiqyaslı tədqiqatların aparılmasına təkan vermişdir [1]. Dil mənimsənilməsinə dair ənənəvi yanaşmalar əsasən, qrammatik və leksik biliklərə kökləndiyi halda, müasir yanaşmalar linqvistik formalar, semiotik resurslar və rəqəmsal məna yaratma (meaning-making) rejimləri arasındakı qarşılıqlı əlaqəni ön plana çəkir. Bu isə diskurs kompetensiyasının sadəcə mətn yaradılmasından ibarət olmadığını, eyni zamanda audio, vizual və interaktiv ölçüləri də əhatə etdiyini göstərir.

Diskurs bacarıqlarının inkişafı ilə bağlı son araşdırmalarda müasir İKT alətləri, rəqəmsal tətbiqlər və korpus-əsaslı yanaşmalar məsələsinə daha çox diqqət yetirilir. Təhsildə rəqəmsal resursların əlçatanlığının artması dünya miqyasında geniş akademik tədqiqatların yaranmasına səbəb olmuşdur. Rəqəmsal vasitələrlə tənzimlənən dərslərdə öyrənmə və mənimsəmə proseslərinin məzmunundan asılı və vəziyyətə uyğun səciyyəsi bir çox təhlillərdə vurğulanmışdır [2]. Ən son rəqəmsal texnologiyaların təhsil mühitində istifadə olunması artdıqca, multimodal alətlərin ingilis dili auditoriyalarına nüfuz etməsi daha mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu alətlər təkcə öyrənlərə fərqli öyrənmə təcrübələri təqdim etmir, həm də tələbəyönümlü və tapşırıq-əsaslı (task-based) yanaşmalar ilə üst-üstə düşür. İnteraktiv videolar, audio və rəqəmsal mətnlər kimi müxtəlif modallıqlarla işləyərək tələbələr

dili daha əlaqəli (holistic- bütöv) şəkildə təcrübədən keçirmək imkanı əldə edir, ənənəvi öyrənmə metodları ilə dinamik və interaktiv kommunikasiya formaları arasındakı boşluğu aradan qaldırırlar. Bundan əlavə, bu cür alətlər tələbələrin fərqli öyrənmə üstünlüklərinə (preferences) cavab verir, öyrənmə nəticələrini yüksəltmək üçün zəruri olan operativ rəy imkanı yaradaraq motivasiya və sərbəstlik hislərini gücləndirir [3]. Multimodal vasitələrlə öyrənməyə verilən bu artan önəm, həm də müəllimlərin öz pedaqoji fəaliyyətlərində bu alətlərdən səmərəli istifadə etmək və onları idarə etmək üçün lazımı hazırlığa malik olmalarının zəruriliyini vurğulayır; beləliklə, texnologiyanın sadəcə bir əlavə deyil, tədris prosesinin ayrılmaz tərkib hissəsi olması təmin edilir.

Elmi araşdırmalara rəqəmsal vasitələrlə dil öyrənilməsinə marağın artmasına baxmayaraq, empirik tədqiqatlar hələ də məhdud saydadır. Bu çatışmazlıq xüsusilə öyrənənlərin mürəkkəb, hibrid və onlayn kommunikativ tapşırıqları yerinə yetirərkən ali təhsil kontekstində daha qabarıq nəzərə çarpır. Araşdırmaçılar ali təhsil müəssisələrində ingilis dilini xarici dil kimi öyrənən tələbələrin diskurs bacarıqlarının inkişafında iki multimodal rəqəmsal tətbiqin — Moteex (dinləmə və danışmaq üçün) və Readable (oxu və yazı üçün) istifadəsini araşdırmaqla qeyd olunan çatışmazlıqların aradan götürülməsinə yönəlmişdir. Qarışıq metodların (mixed-methods) tətbiqi ilə aparılan təcrübəmizdə ilkin və yekun testlər (pre- and post-tests) vasitəsilə tələbələrin inkişafı təhlil olunmuş və bu nəticələr multimodal məzmununda keyfiyyət (qualitative) müşahidələri ilə tamamlanmışdır. Tədqiqatda xüsusilə, aşağıdakı suallar cavablandırılır:

1. Multimodal mobil tətbiqlər ingilis dilinin tədrisində səmərəliliyi necə artırır bilər?
2. Multimodal rəqəmsal vasitələr diskurs bacarıqlarının inkişafına nə dərəcədə töhfə verir?
3. Bu alətlərin məqsədə uyğunluğu empirik olaraq necə ölçülə bilər?

Diskurs sərəştəsi (kompetensiyası).

Koherent (məntiqi ardıcılıq) və məzmun (kontekstə) uyğun kommunikasiya qurmaq və

şərh etmək qabiliyyəti kimi müəyyən edilən diskurs sərəştəsi ali təhsilin ingilis dili proqramlarında yer alan mərkəzi hədəflərdəndir. Kommunikasiyaya dair müasir baxışlarda məna yaratma (meaning-making) prosesinin ənənəvi yazı və şifahi dil qanunauyğunluqlarından kənara çıxdığı vurğulanır. Məsələn, Kressin qeyd etdiyi kimi, “kommunikasiya və məna daşıma (representation) mahiyyət etibarilə multimodalıdır” [1, s.79]. Təhsil kontekstində öyrənənlər lingvistik, vizual və audio resursları birləşdirən mətnlərlə qarşılaşırlar ki, bu da müxtəlif vasitələrlə mənanı interpretasiya etmək bacarığı tələb edir. Roys da oxşar olaraq, qeyd edir ki, multimodal mətnlər çoxsaylı məna mənbələrinin (semiotic resources) qarşılıqlı əlaqəsinə əsaslanır və burada məna “dil, təsvir və digər semiotik mənbələrin intersemiotik tamamlayıcılığından (intersemiotic complementarities)” yaranır [5, s.193]. Nəticə etibarilə, ingilis dilini xarici dil kimi öyrənən tələbələr yazılı, şifahi, vizual, audio və rəqəmsal modallıqlar üzrə mürəkkəb diskurs xüsusiyyətlərini mənimsəməlidirlər.

Son tədqiqatlar göstərir ki, müasir ingilis dili dərslərində tələbələr tənqidi təfəkkür, mədəniyyətlərarası əlaqə və texnoloji sərəştənin integrasiyasını tələb edən mürəkkəb diskursiv xüsusiyyətləri idarə etməlidirlər [6]. Modallıqdan asılı olmayaraq, istər canlı ünsiyyət, istər onlayn müzakirələr, istərsə də multimedia məzmunu yaradılan platformalarda tələbələr səmərəli ünsiyyət qurmaq problemi ilə üzləşə bilərlər. Nəticədə, diskurs sərəştəsinin əhatə dairəsi yeni məzmun qazanmış və multimodal məzmunlarda da söhbət aparmağa yönəlmişdir. Bu o deməkdir ki, diskurs sərəştəsinin məzmunu vizual vasitələrlə çatdırılan mətnlər, audio siqnaallar və rəqəmsal əlaqələri şərh etmək və onlara cavab vermək bacarıqlarına qədər genişlənməmişdir. Bundan əlavə, tələbələr müxtəlif kommunikativ kontekstlərdə mənanı formalaşdıran mədəniyyətlərarası məqamları da anlamalıdırlar.

Bu irəliləyişlərə baxmayaraq, hələ də tələbələrin çox vaxt geniş həcmli hipermətnlər və interaktiv kontekstlərlə işləyərkən koheziya (dil əlaqəliliyi) və koherentliyi (məntiqi

ardıcılıq) çətinliklə təmin etdikləri müşahidə olunur. Bu da linqvistik dəqiqlik və diskurs səriştəsi arasındakı boşluqları üzə çıxarır [7]. Nəzərə almaq lazımdır ki, koheziya və koherentlik diskurs kompetensiyasının təməl elementləri olub daim diqqətdə saxlanmalıdır. Bu problem akademik yazı sahəsində daha qabarıq görünür; tələbələr qrammatik cəhətdən düzgün cümlələr qura bilsələr də, məntiqi axını təmin etmək və ya arqumentlərini uyğun qurmağa müvəffəq olmurlar [8, 9].

Oxşar problemlər şifahi ünsiyyətdə də meydana çıxmağa bilər. Şifahi kommunikasiyada tələbələr dialoqu davam etdirmək, fikirlərini koherent şəkildə təşkil etmək və ideyalar arasındakı əlaqəni göstərən müvafiq diskurs vahidlərindən (markerlərindən) istifadə etməkdə bəzən çətinlik çəkirlər [10]. Bu boşluqlar çox vaxt tələbələrin real həyat şəraitində diskurs bacarıqlarını təkmilləşdirə biləcəkləri autentik kommunikativ mühitdə olmamasından irəli gəlir.

Yuxarıdakı problemləri aradan qaldırmaq məqsədi ilə, pedaqogika autentik kommunikativ mühitlərdə “scaffolding” (dəstək) əsaslı diskurs təcrübəsinə yönəlmişdir [11]. Bu yanaşma sosiomədəni nəzəriyyənin, xüsusilə, Viqotskinin “Yaxın İnkişaf Zonası” konsepsiyasına əsaslanır [12].

Diskurs bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi həm də multimodal İKT alətlərinin inteqrasiyasını əhatə edir. Bu alətlər tələbələrə müxtəlif kommunikasiya strategiyaları ilə işləmək və diskurs səriştəsini həm auditoriyadaxili, həm də auditoriyadankənar mühitdə inkişaf etdirmək imkanı verir [13]. Çoxşəxəli savadlılıq (multiliteracies) və multimodal diskurs [14, 15] üzrə tədqiqatlar tələbələrin linqvistik, vizual, audio və rəqəmsal səviyyələrdə məna və məzmun yaratmaq bacarıqlarını vurğulayır. Məsələn, interaktiv öyrənməni asanlaşdıran rəqəmsal platformalar həmyaşıdlar arasında qarşılıqlı əlaqə, multimediya mətnlərinin təhlil edilməsi və rəqəmsal məzmun yaradılması kimi səriştələrin linqvistik və multimodal müstəvilərdə inkişafını dəstəkləyə bilər [16, 17]. Beləliklə, diskurs kompetensiyası artıq ənənəvi mətn-əsaslı savadlılıqla məhdudlaşmır, müasir cəmiyyətin tələb etdiyi dinamik və multimodal

kommunikasiya təcrübələrini də əhatə edir. Kommunikativ kompetensiya nəzəriyyəsinə əsaslanaraq demək olar ki, diskurs səriştəsinə yiyələnməklə akademik diskursu idarə etmək, peşəkar mühitdə uğurla iştirak etmək və qlobal ünsiyyətə qoşulmaq mümkündür.

Son tədqiqatlar ali təhsil və qlobal aləmdə kommunikativ səriştənin əhəmiyyətini vurğulamağa davam edir. Bu araşdırmalar göstərir ki, kommunikativ və diskursiv səriştələr tələbələrin istənilən kommunikativ mühitə uyğunlaşmasını, mədəniyyətlərarası əlaqəni və peşəkar ünsiyyət bacarıqlarını əhatə edir [18].

Korpus dilçiliyi və diskurs təhlillər.

Azərbaycan dilçiliyində xarici dillərin, xüsusilə ingilis dilinin rəqəmsal və statistik metodlarla öyrənilməsi A. Məmmədov (2011), M. Mahmudov (2002) və F. Veysəlli (2007) kimi alimlərin tədqiqatlarında geniş yer almışdır. Onlar ingilis dili korpuslarının həm nəzəri strukturunu, həm də diskursiv xüsusiyyətlərini elmi cəhətdən əsaslandırmışdılar [4]. A. Məmmədova görə ingilis dili mətnlərinin rəqəmsal analizi dilçilikdə aləmində yeni perspektivlər açır [4, s.55].

Korpus dilçiliyində “konkordansların” rolu özünəməxsus əhəmiyyət kəsb edir. İlk dəfə ingilis dilində bu anlayışı ətraflı izah edən Con Sinkler korpus dilçiliyinin banisi sayılır. Sinklərə görə, sözün mənası təkcə onun özündə deyil, ətrafındakı sözlərlə (kontekstlə) olan münasibətdədir [19, s.32-36]. Tədris prosesində *korpus konkordanslarının* (corpus concordances) tətbiqi, metalingvistik məlumatlılığı artırır, yəni tələbələrdə dilə qarşı analitik baxış formalaşdırır. Tələbələr ana dili ingilis dili olanların ifadə tərzilə öz ifadə tərzlərini müqayisə edərək fərqləri dərk edirlər. Lakin texniki çatışmazlıqlar və tədris proqramlarının ağırlığı bu metodun geniş yayılmasına mane olur [20].

Təcrübənin empirik məzmunu

Yuxarıda qeyd etdiyimiz nəzəri məsələlərin təcrübə baxımından əsaslandırılması üçün İKT-əsaslı metodoloji modelin səmərəliliyi empirik təhlillərlə yoxlanılmışdır. Təcrübə üç ardıcıl mərhələdə — diaqnostik, öyrədici və qiymətləndirmə mərhələlərində

aparılmışdır. Bu mərhələlər öyrənənlərin ilkin bilik səviyyəsini (baseline proficiency) müəyyən etmək, rəqəmsal multimodal təlimatları tətbiq etmək və kommunikativ inkişaf nəticələrini qiymətləndirmək üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Tədqiqatın iştirakçıları

Tədqiqatın iştirakçıları Azərbaycan Dillər Universitetinin Təhsil-1 fakültəsinin ikinci kurs bakalavr tələbələri olmuşdur. Təcrübədə hər biri təxminən 15 tələbədən ibarət olan həm eksperimental, həm də nəzarət (control) qrupları iştirak etmişdir ki, bu da rəqəmsal multimodal tədrislə ənənəvi tədris təcrübələri arasında sistemli müqayisə aparmağa imkan vermişdir.

Tədqiqatın alətləri

Təcrübə üçün əlçatan, interaktiv və multimodal dil öyrənmə mühitini təmin edən "English Listening and Speaking" (Moteex) və "Readable" (Playlingo LTD) mobil tətbiqləri istifadə olunmuşdur. Bu tətbiqlər pərakəndə deyil, konkret etaplarla müəyyənlanmış və metodik model prinsiplərlə hazırlanmış təlimat əsasında istifadə edilmişdir. Həmin təlimatların tam təfərrüatı bu araşdırmadan kənar ayrıca bir tədqiqat obyektidir.

Empirik təcrübə nəzarət olunaraq, öyrənmə mühitini təmin edən universitet məzmununda aparılmışdır. Bu şərait tədris mərhələsi boyunca tələb olunan rəqəmsal

infrastruktura və mobil tətbiqlərə davamlı çıxışı təmin etmiş, kənar dəyişənlər (extraneous variables) və məzmunankənar şəbəkə müdaxiləsini minimuma endirmişdir.

Diagnostik mərhələ

Diagnostik mərhələnin məqsədi metodik modelin tətbiqindən əvvəl tələbələrin ingilis dili üzrə diskurs səriştəsinin ilkin (baza) səviyyəsini müəyyən etmək olmuşdur. Bu mərhələ tələbələrin mövcud ünsiyyət bacarıqları, eləcə də ingilis dilini inkişaf etdirərkən, texnologiyalardan istifadə olunması zamanı qarşılaşdıqları çətinlikləri müəyyən etmişdir. Diskurs səriştəsinin ilə birbaşa bağlı olan dinləyib-anlama, səlislə danışma və lüğət tərkibindən istifadə olunmasına xüsusi diqqət yetirilmişdir. Məlumatların toplanması üçün, həm diaqnostik sorğu anketindən, həm də kəmiyyət və keyfiyyət göstəricilərini birləşdirən qarışıq metod (mixed-methods) yanaşmasından istifadə olunmuşdur. Respondentlərin diskurs bacarıqlarının mənası haqqında məlumatlılıq səviyyəsi cədvəl 1-də, rəqəmsal alətlərdən istifadə zamanı meydana çıxan çətinliklər cədvəl 2-də, tədrisdə İKT-nin inteqrasiyasının yetərliyi barədə iştirakçıların rəyləri cədvəl 3-də, diskurs bacarıqlarının inkişafına ayrılan tədris vaxtının kifayət qədər olması barədə fikirlər cədvəl 4-də və bu mərhələnin yekun nəticələri Cədvəl-5-də əks olunmuşdur.

Cədvəl 1. Respondentlərin diskurs bacarıqlarının mənası haqqında məlumatlılıq səviyyəsi.

Sual: Diskurs səriştəsi haqqında məlumatlısınız mı?

Respondentlər	Bəli	Xeyr	Müəyyən dərəcədə
Nəzarət qrupları	10%	85.45%	4.55%
Təcrübi qruplar	3.3%	89.5%	7.2%

Cədvəl 2. Rəqəmsal alətlərdən istifadə zamanı meydana çıxan çətinliklər.

Sual: Rəqəmsal vasitələrdən istifadə edərkən çətinliklərlə üzləşirsinizmi?

Respondentlər	Xeyr	Bəli	Müəyyən dərəcədə
Nəzarət qrupları	24%	69.5%	6.5%
Təcrübi qruplar	57.87%	22.13%	20%
Müəllimlər	13%	70.5%	16.5%

Cədvəl 3. Tədrisdə İKT-nin integrasiyasının yetərliyi barədə iştirakçıların rəyləri.

Sual: Sizcə, rəqəmsallıq və korpus əsaslı yanaşmaların tətbiqi uyğundur?

Respondentlər	Bəli	Xeyr	Müəyyən dərəcədə
Nəzarət qrupları	18%	45.5%	36.5%
Təcrübi qrupları	16.5%	55.26%	28.24%
Müəllimlər	20%	60.5%	19.5%

Cədvəl 4. Diskurs bacarıqlarının inkişafına ayrılan tədris vaxtının kifayət qədər olması barədə fikirlər.

Sual: Diskurs bacarıqlarının inkişafına ayrılmış vaxt kifayətdirmi?

Respondentlər	Bəli	Xeyr	Müəyyən dərəcədə
Nəzarət qrupları	55.56 %	24%	20.44%
Təcrübi qruplar	57.12%	16.3%	26.58%
Müəllimlər	52.50%	28%	19.5%

Cədvəl 5. Həm nəzarət, həm də eksperimental qrup üçün müəyyənəddici təcrübənin (defining experiment) kəmiyyət və keyfiyyət nəticələri.

Göstəricilər	Nəzarət qrupu №1	Təcrübi qrup №1	Nəzarət qrupu №2	Təcrübi qrup №2
Kəmiyyət	35%	37.4%	44%	22.7%
Keyfiyyət	25%	29.3%	43.2%	21.2%

Öyrəddici mərhələ

Öyrəddici mərhələdə İKT-əsaslı pedaqoji model eksperimental qrupda tətbiq edilmişdir. Tədris prosesi multimodal və interaktiv dil öyrənməni təmin edən iki mobil tətbiqin integrasiyası ilə həyata keçirilmişdir. "English Listening and Speaking" (Moteex) tətbiqindən tapşırıq-əsaslı və interaktiv fəaliyyətlər vasitəsilə dinləyib-anlama və şifahi nitq

bacarıqlarını inkişaf etdirmək üçün istifadə edilmişdir; "Readable" (Playlingo LTD) tətbiqi isə uyğun təlim xüsusiyyətləri ilə oxuyub-anlamaq və leksik vasitələrdən istifadə etmək üçün nəzərdə tutulmuşdur. Öyrəddici təcrübənin kəmiyyət və keyfiyyət göstəriciləri cədvəl 6- da göstərilmişdir.

Cədvəl 6. Öyrəddici mərhələnin nəticələri.

Göstəricilər	Nəzarət qrupu №1	Təcrübi qrup №1	Nəzarət qrupu №2	Təcrübi qrup №2
Kəmiyyət	37.8%	47.6%	46.0%	49.2%
Keyfiyyət	30.2%	39.9%	45.2%	48.7%

Qiymətləndirmə mərhələsi

Qiymətləndirmə mərhələsi eksperimental və nəzarət qruplarının nəticələrini ortaya çıxarmaq və müqayisə etmək üçün həyata keçirilmişdir. Tələbələr diskurs kompetensiyasının əsas komponentləri üzrə qiymətləndirilmişdir. Bu mərhələdə İKT-əsaslı tədris modelinin və multimodal vasitələrin səmərəliliyi sübut olunmuşdur. Qiymətləndirmə mərhələsinin yekun nəticələri cədvəl 7-də qeyd olunmuşdur.

Diagnostik mərhələnin nəticələri

Ümumilikdə, diagnostik mərhələnin nəticələri həm nəzarət, həm də təcrübi qruplardakı tələbələr arasında diskurs bacarıqları barədə məlumatlılığın məhdud olduğunu, eyni zamanda rəqəmsal alətlərin istifadəsində ciddi çətinliklərin mövcudluğunu göstərir. İştirakçılar tədrisdə İKT-nin qeyri-kafi integrasiyasını qeyd etmiş və diskurs bacarıqlarının inkişafına ayrılan tədris vaxtının kifayət olmaması ilə bağlı narahatlıqlarını bildirmişdirlər. Qruplar arasında cüzi fərqlər

müşahidə olunsa da, nəticələr həm tələbə, həm də müəllimlər üçün orta qədərli çətinlikləri üzə çıxarır. Bundan əlavə, müəyyənəddici eksperimentin nəticələri həm kəmiyyət göstəricilərini,

həm də diskurs bacarıqlarının inkişafının keyfiyyət göstəricilərinin təkmilləşdirilməsi üçün məqsədyönlü pedaqoji müdaxiləyə ehtiyac olduğunu nümayiş etdirir.

Cədvəl 7. Qiymətləndirmə mərhələsinin müqayisə əsasında nəticələri.

	Kəmiyyət göstəriciləri				Keyfiyyət göstəriciləri			
	NQ №1	TQ №1	NQ №2	TQ №2	NQ №1	TQ №1	NQ №2	TQ №2
Eksperimentdən əvvəl	35%	37,4%	44 %	22,7%	25 2%	29,3%	43,2%	21,2%
Eksperimentdən sonra	37,8%	47,6%	46,5%	49,2%	30,2%	39,9%	45,2%	48,7%
Fərq	2,8 %	10,2%	2,5 %	26,5%	5%	10,6%	2%	27,5%

Qeyd: NQ nəzarət qruplarını, TQ isə təcrübi qrupları əks etdirir.

Öyrəddici mərhələnin nəticələri

Tədqiqatın ikinci mərhələsində (fevral–may 2023-cü il) təcrübi qruplar araşdırmaımızda təklif olunan İKT-əsaslı metodoloji model əsasında, "English Listening and Speaking" (Moteex) və "Readable" (Playlingo Ltd.) tətbiqlərinin istifadə olunması ilə, tədris prosesinə cəlb olunmuşdurlar. Bu multimodal mobil tətbiqlərin dinləmə və danışmaq üçün nəzərdə tutulmasına baxmayaraq, planlaşdırılmış metodik model çərçivəsində hər dörd kommunikativ bacarığın inkişafı nəzərdə tutulmuşdur.

Ümumilikdə, öyrəddici mərhələ nəzarət qrupları ilə müqayisədə eksperimental qruplarda diskurs bacarıqlarının həm kəmiyyət, həm də keyfiyyət göstəricilərində nəzərəcarpacaq irəliləyişlər nümayiş etdirmişdir. Mobil tətbiqlərin və tədqiqatda yer alan təlimat qaydalarının köməyi ilə tələbələrin reseptiv (qəbuledici) və produktiv (məhsuldar) diskurs bacarıqları səmərəli şəkildə inkişaf etmişdir. Bunun əksinə olaraq, nəzarət qrupları cüzi irəliləyiş göstərmişdir ki, bu da İKT-əsaslı metodoloji modelin təsirini qabarıq şəkildə ortaya qoyur. Bu nəticələr sübut edir ki, istifadə olunan multimodal İKT vasitələri diaqnostik mərhələdə müəyyən edilmiş çətinlikləri uğurla aradan qaldırmış və növbəti qiymətləndirmə mərhələsində bacarıqların daha da inkişaf etdirilməsi üçün zəmin yaratmışdır.

Qiymətləndirmə mərhələsinin nəticələri

Qiymətləndirmə mərhələsində (iyun 2023-cü il), təcrübədən sonra eksperimental

qruplarda hər dörd diskurs bacarığı üzrə əhəmiyyətli irəliləyişlər müşahidə olunmuşdur. Bu mərhələnin nəticələrinin ortaya çıxarılması üçün müəyyənəddici və öyrəddici mərhələlərin nəticələri müqayisə olunmuşdur.

Orta hesabla, nəzarət və təcrübi qruplarda diskursiv bacarıqların səviyyə artımını tapmaq üçün kəmiyyət və keyfiyyət əmsallarının cəmi hesablanaraq kontrol qruplarda 6,15 % (2,65% + 3,5%), təcrübi qruplarda isə 37,85% (18,35%+19,5%) kimi göstərilir. Əldə olunmuş nəticələr sübut edir ki, təcrübi qruplarda aparılmış İKT əsaslı öyrəddici eksperiment tələbələrdə diskursiv bacarıqları nəzərəcarpacaq dərəcədə inkişaf etdirir; təklif olunan İKT əsaslı metodik model və çalışmalar sistemi yalnız nəzəri cəhətdən deyil, həm də praktik cəhətdən əsaslandırılaraq tələbələrin diskursiv bacarıqlarının səviyyəsini artırır.

Nəticə

Bu tədqiqatın nəzəri və empirik əsasları multimodal rəqəmsal alətlərin köməyi ilə tələbələrin diskurs bacarıqlarının artırılmasını əhatə edir. Nəticələr tələbələrin texnologiya vasitəsilə məqsədyönlü şəkildə inkişaf etdirildiklərini və onların yazılı və şifahi ünsiyyətlərinin multimodal səviyyədə təkmilləşdiyini sübut edir. Araşdırmada yenilik olaraq, English Listening and Speaking (Moteex) və Readable kimi İKT alətləri əsasında interaktiv tapşırıqların tətbiq olunması və bunun eksperimental nəticələri göstərilmişdir. Bununla yanaşı, nəticələrdə mobil tətbiqlərin kommunikativ çevikliyi, öyrənməni asanlaşdırması, tələbə motivasiyası

və özünəinamı artırması əks olunur. İKT alətlərinin ingilis dili dərslərinə səmərəli inteqrasiyası, müəllimlərin bu alətlərdən məqsədyönlü şəkildə istifadə etməsi, kommunikativ və multimodal vasitələrin tətbiq olunması və s. tələbələrin diskurs bacarıqlarının innovativ yollarla inkişafını şərtləndirir.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Kress G. Multimodality: A social semiotic approach to contemporary communication. London: Routledge; 2010.
2. Stockwell G., Hubbard P. Some emerging principles for mobile-assisted language learning. Monterey, CA: The International Research Foundation for English Language Education; 2013.
3. Hockly N. Mobile Learning. ELT Journal. 2018;72 (1):100–103.
4. Mammadov A., Mammadova A. English in Azerbaijan: Developments and Perspectives. English Today. 2021;38(2): 92–97.
5. Royce T. Multimodality in the TESOL classroom: Exploring visual-verbal synergy. TESOL Quarterly. 2002;36 (2): 191–205.
6. Stockwell G. Computer-Assisted language learning: diversity in research and practice. Cambridge: Cambridge University Press; 2012.
7. Hyland K. Teaching and researching writing. 4th ed. London: Routledge; 2023.
8. Crossley S.A., McNamara D.S. Say it with cohesion: The role of nexus in writing quality. Journal of Writing Research. 2021;13(1):1–25.
9. Wingate U. Academic Literacy and Student Diversity: The Case for Inclusive Practice. Bristol: Multilingual Matters; 2022.
10. Sato M., Ballinger S. Peer interaction and second language learning: pedagogical potential and research agenda. Amsterdam: John Benjamins; 2023.
11. Vygotsky L.S. Mind in society: the development of higher psychological processes. Cambridge, MA: Harvard University Press; 1978.
12. Lantolf J.P., Thorne S.L., Poehner M.E. Sociocultural theory and the pedagogical imperative in L2 education. London: Routledge; 2020.
13. Sato M., Loewen S. The evidence-based language teacher: using research to inform pedagogy. London: Equinox Publishing; 2022.
14. Cope B., Kalantzis M. Making sense: reference, meaning, and new media. Cambridge: Cambridge University Press; 2022.
15. Jewitt C., Bezemer J., O'Halloran K. Introducing Multimodality. 2nd ed. London: Routledge; 2023.
16. Hafner C.A., Ho W.Y.J. Assessing digital multimodal composing in second language writing. Language Learning & Technology. 2020;24(2):13–29.
17. Godwin-Jones R. Emerging technologies: evolving technologies for language learning. Language Learning & Technology. 2023;27(1):1–23.
18. Wilczewski M., Alon I. Language and communication in international student contexts. Journal of International Students. 2022;12(3):580–600.
19. Sinclair J. Corpus, concordance, collocation. Oxford: Oxford University Press; 1991.
20. Biber D., Conrad S. Register, genre, and style. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press; 2020.

Nushaba Mirza ABDULRAHIMOVA

Senior instructor at the Department of English Stylistics, Azerbaijan University of Languages,
Baku, Azerbaijan

ENHANCING EFL LEARNERS' DISCOURSE SKILLS THROUGH MULTIMODAL DIGITAL TOOLS: AN EXPERIMENTAL STUDY

Summary

This study investigates the effectiveness of multimodal digital applications in enhancing discourse skills among English as a Foreign Language (EFL) learners in higher education. Specifically, the research examines the impact of English Listening and Speaking (Moteex) and Readable (Playlingo LTD) applications on learners' reading, writing, listening, and speaking abilities. In this experimental study, participants consisted of second-year EFL undergraduates at the Azerbaijan University of Languages, who were divided into experimental and control groups. Results showed significant improvements in the experimental groups' discourse competence, especially in cohesion, coherence, and communicative fluency, with audio-visual and interactive elements enhancing engagement, comprehension, and accuracy.

Keywords: discourse competence, multimodal learning, digital applications, technology-enhanced language learning, corpus-based approaches.

Нушаба Мирза АБДУЛРАХИМОВА

Старший преподаватель кафедры стилистики английского языка Азербайджанского
университета языков, Баку, Азербайджан

РАЗВИТИЕ ДИСКУРСИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ ПРИ ОБУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ КАК ИНОСТРАННОМУ С ПОМОЩЬЮ МУЛЬТИМОДАЛЬНЫХ ЦИФРОВЫХ СРЕДСТВ: ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ

Резюме

Данное исследование посвящено изучению эффективности мультимодальных цифровых приложений в развитии дискурсивной компетенции у студентов высших учебных заведений, изучающих английский язык как иностранный (EFL). В частности, в работе рассматривается влияние приложений «English Listening and Speaking» (Moteex) и «Readable» (Playlingo LTD) на навыки чтения, письма, аудирования и говорения. В рамках апробации исследования приняли участие студенты второго курса бакалавриата Азербайджанского университета языков, разделенные на экспериментальную и контрольную группы. Результаты продемонстрировали значительное улучшение дискурсивной компетенции в экспериментальных группах, особенно в таких аспектах, как когезия (связность), когерентность (логичность) и коммуникативная беглость. При этом аудиовизуальные и интерактивные элементы способствовали повышению вовлеченности, улучшению понимания и точности использования языковых форм.

Ключевые слова: дискурсивная компетенция, мультимодальное обучение, цифровые приложения, изучение языков с использованием передовых технологий, корпусные подходы.

Daxil olub: 03.06.2024